

A FASIZMUS TÖRTÉNETI KÉRDÉSEIRŐL

A fasizmus történeti vitája ismét felélénkült a nemzetközi történetírás körében. A polgári történetírás célja a monopol-tőke és a fasizmus kétségtelen kapcsolatának leplezése, a tőkés államok antidemokratikus fejlődésének cáfolata. A marxista történetírók, köztük a magyarok pedig a kutatások során felhalmozódott hatalmas tényanyag felhasználásával pontosabb, megközelítőleg helyes képet igyekeznek adni a fasizmusról, annak fő jellegzetességeiről.

Történészeink ebben a hatalmas tudományos munkában főleg a fasizmus tömegbázisának és az egyes országok fasiszta mozgalmainak elemzésével értek el jelentős eredményeket. Ezen kívül a vélemények a fasizmus számos más kérdésében is eltérnek, pontosabban történészeink nem egyformán értékelik a fasizmus jelenségeit, általános történeti és speciális, országonkénti funkcióját, a kormányrendszerek és a fasiszta mozgalmak kapcsolatát; a nagyburzsoázia szerepét a fasiszta diktatúra uralomra kerülésében; eltérés van a fasizmus alapvető osztályjellege és a Komintern idevonatkozó útmutatásai kérdésében is.

A "fasiszta" elnevezést először 1922-ben a Mussolini vezette diktatórikus állam kapta; később a fennálló hasonlóság alapján más diktatórikus rendszereket is besoroltak ebbe a kategóriába. Ujabban viszont ezt a fogalmat túlságosan leszűkítik és lényegében a német és az olasz fasizmust sorolták ide.

A Komintern definíciója körüli vitában Nagy László a definíció mellett áll ki, mert a Komintern alapállása helyes, a definíció olyan értelemben megfelelt a követelményeknek, hogy rámutatott az adott társadalmi jelenségek lényegére, tehát alapul szolgálhatott a népfrontpolitikához.

A fasizmus korjelenség, a kapitalizmus általános válságának talaján keletkezett, s a burzsoázia agresszív önvédelme volt az éledő forradalmi munkásmozgalmak ellen, de nem vezethető le csak a válságból; fontos szerepet játszik az adott ország fejlettségi szintje, társadalmi és politikai helyzete.

A fasizmus funkciója az volt, hogy a válság körülményei között átalakítsa a hatalom régi rendszerét az új társadalmi és gazdasági követelményeknek megfelelően és egyúttal felszámolja a munkásmozgalom forradalmi törekvéseit, amelyek a burzsoázia politikai hatalmát veszélyeztették. Nem érthetünk egyet azokkal a nézetekkel /többek között Vajda Mihályéval/, amelyek úgy állítják be, hogy a fasizmusnak csak szűken gazdasági funkciója lett volna. Az egyik legvitatottabb kérdésben, a tömegbázis kérdésében élnek olyan nézetek, amelyek szerint a fasizmus csak a középosztályok mozgalma és az uralomra jutott fasiszta diktatúra nem a finánctóke, hanem a kispolgárok uralma. A "fasizmus, mint a bonapartizmus egyik válfaja"-konceptiót nálunk Vajda Mihály képviseli. Nézete szerint a fasizmus egy olyan osztályokfölötti hatalom, amely a burzsoázia és a proletariátus között lavirozik. Ezzel lényegében azt igyekszik Vajda Mihály bizonyítani, hogy a monopoltóke "csak" a fasizmus uralomra juttatásában bűnös, utána már nem felelős rémtetteiért, mert ekkor a fasizmus már a nagytőke ellenére politizált és irányította a gazdaságot.

A viták még nem zárultak le: Harsányi Iván, Nagy László, Laczkó Miklós után Ormos Mária, Incze Miklós, legutóbb pedig Nemes Dezső tanulmányai gyarapították a fasizmus irodalmát.

Jenes Margit

Az elmúlt félév során a Történelmi Diákkör egy ülésén a fasizmus problémáit vitatták meg. A fent közölt dolgozat ezen ülés referátuma, illetve annak egy rövidített változata.

/Szerk./